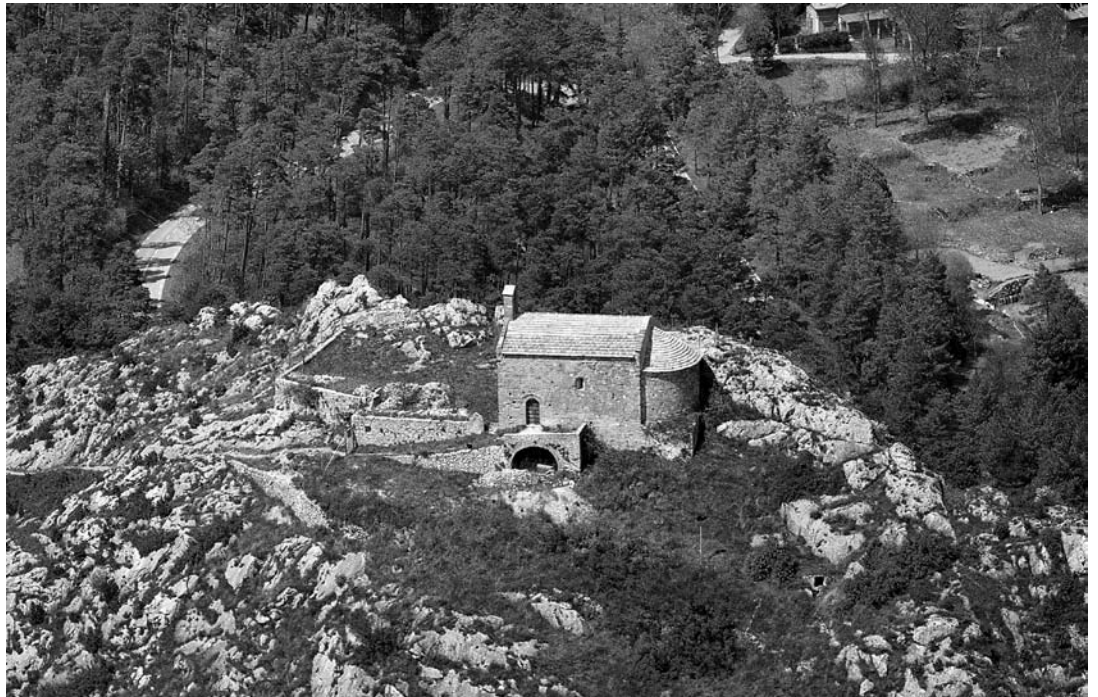

Esglésies berguedanes coetànies de Sant Pere de Madrona

L'església de Sant Pere

L'església de Sant Pere de Madrona, situada al terme municipal de Berga, a l'extrem oriental de la serra de Queralt, domina pel cantó nord la ciutat. Es va aixecar a la primera meitat del segle XIII, segons es dedueix d'un llegat a l'església l'any 1239, a l'indret on abans s'enlairava l'antic castell de Madrona.

L'edifici respon a una tipologia constructiva característica de l'època: una nau rectangular, coberta amb volta de canó apuntat, encapçalada a llevant per un absis semicircular amb volta de quart d'esfera i coberta cònica. Al cantó de migdia s'obre la porta d'accés acabada en arc de mig punt, construït amb dovelles, les quals queden protegides per un guardapols format per una estreta franja de pedres que arrenca d'unes impostes. També en aquest cantó s'obre una de les finestres del temple, de doble esqueixada i arc de mig punt; al centre de l'absis, una altra de les mateixes característiques, i, al mur de ponent, una tercera en forma de creu. L'interior de l'edifici presenta dues fornícules al mur de ponent i dues capelles de reduïdes dimensions disposades simètricament a cada costat de la nau. Abans de realitzar les excavacions arqueològiques, la nau del temple quedava separada de l'absis per dos graons, i un banc d'obra apareixia adossat als murs de ponent i de migdia. Els paraments exteriors del temple són fets de carreus, escairats amb regularitat i disposats en filades horitzontals, llevat del mur de tramuntana, on s'observen certes irregularitats degudes a alguna reforma posterior, que també va

Vista aèria de l'església pel cantó de migdia. FOTO: PAISAJES ESPAÑOLES, ARXIU SPAL, DIPUTACIÓ DE BARCELONA, 24.04.2009.

Vista aèria de l'església des del NO, on es pot veure la façana de ponent amb l'espadanya. FOTO: PAISAJES ESPAÑOLES, ARXIU SPAL, 24.04.2009.

afectar l'absis per aquest cantó. Aquests trets tipològics, sumats a la manca d'ornamentació de l'edifici, són els que ens han servit per posar l'església de Madrona en relació amb d'altres de la comarca construïdes o reformades en el mateix període medieval.

Alguns paral·lels comarcals

A partir del terme municipal de Berga, que ocupa una posició central dins la comarca, trobem, en un radi més o menys extens i repartits entre l'alt i el baix Berguedà, alguns dels exemples més rellevants de l'arquitectura romànica del país i aquells que podem considerar com a paral·lels tipològics de Sant Pere de Madrona. Alguns d'aquests exemples, malgrat que han perdut la fesomia original degut a reformes posteriors, els citem pel fet que conserven algun element arquitectònic que podem relacionar amb l'església de Madrona.

Dins del mateix terme de Berga està enclavada l'església de **Sant Bartomeu de la Vallan**, que va ser construïda al segle XIII a l'antic

L'absis des del cantó SE. FOTO: A. LÓPEZ MULLOR, ARXIU SPAL, 15.12.2004.

Detall de la fàbrica de l'absis, amb la coberta de lloses i la finestra axial. FOTO: A. LÓPEZ MULLOR, ARXIU SPAL, 15.12.2004.

terme del castell de Madrona. En l'actualitat es conserven pocs elements de l'època de construcció, encara que la morfologia de l'edifici era, a l'origen, semblant a la de Sant Pere de Madrona. Al mur de ponent, antigament, hi havia la porta d'accés i una finestra, tots dos elements fets en arc de mig punt amb dovelles, característics del romànic final. Al

L'interior de la nau, amb el banc corregut adossat al cantó oest, abans de les excavacions arqueològiques, i detall de la volta apuntada.

FOTO: A. LÓPEZ MULLOR, ARXIU SPAL, 15.12.2004.

mur de llevant, s'observen restes que indiquen que hi havia hagut alguna obertura. L'aparell és força irregular, encara que ordenat en filades. La resta de l'edifici va ser reformat: es va prescindir de l'absis per tal de construir la rectoria, la volta es va fer de rajoles, suportada per arcs diafragma, s'obriren unes fornícules als murs laterals, la façana nord va ser totalment reformada, obrint-se una porta imitant l'anterior romànica i el campanar es va fer de maons.

Cap a ponent de la Vall dan, on acaba el caràcter abrupte de

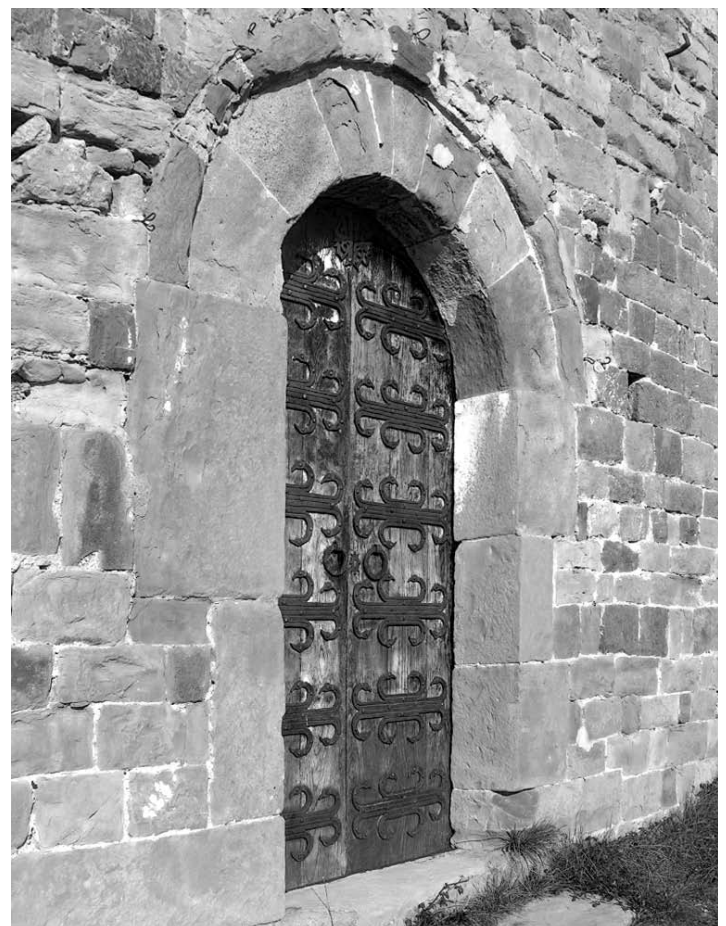
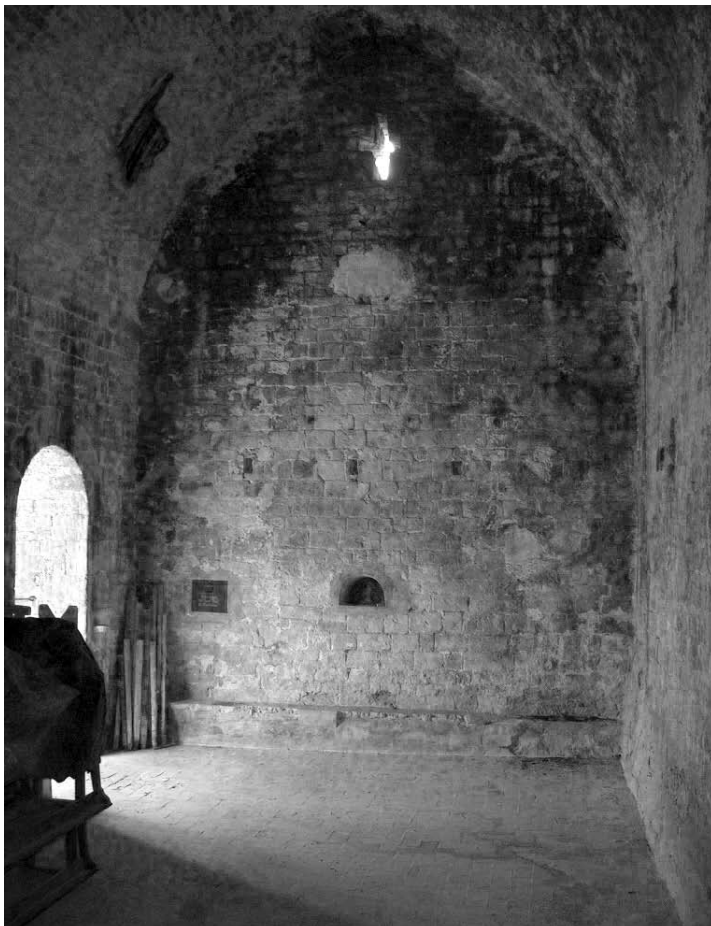
la serra de Queralt i en terme de Capolat, s'aixeca l'església de **Sant Andreu de la Serreta**, la qual presenta una morfologia semblant a les anteriors. És d'una nau rectangular, encapçalada a llevant per un absis semicircular, element datat al segle XII i que presentem com a paral·lel estilístic. El parament de l'absis, al contrari del de la nau, és de carreus uniformes, grossos i disposats en filades regulars, la qual cosa indica que és posterior a la resta de la construcció. L'absis és cobert per una volta en quart

d'esfera. La finestra original era en arc de mig punt i estava situada al centre del mateix.

Al sector de l'alt Berguedà hi ha nombrosos exemples d'aquests temples rurals que van conformar la vida religiosa i civil de la comarca. Tots gaudeixen de característiques invariables que es van reiterant com si haguessin estat construïts per uns mateixos artífexs. Cap al nord-est, dins del terme de Castell de l'Areny, entre la serra de Catllaràs i les valls de la Clusa i Vilada, s'aixeca l'església de **Sant Romà de la Clusa**. Es pot comparar tipològicament a l'església de Sant Pere de Madrona: amb una

Porta d'accés al temple.

FOTO: A. LÓPEZ MULLOR, ARXIU SPAL, 15.12.2004.

nau finalitzada, a llevant, per un absis semicircular obert al centre per una finestra de doble esqueixada. La nau presenta una volta de canó lleugerament apuntada. Per la banda de ponent la façana és coronada per un campanar d'espada de dues obertures. La porta d'accés, situada a migdia, just als peus del temple, és en arc de mig punt fet amb grans dovelles. També en aquest mur s'obre una finestra en arc de mig punt. L'edifici, del segle XII, no presenta ornamentació interior ni exterior, fet que també l'acosta al de Madrona.

Al sud de Castell de l'Areny, al terme municipal de Borredà, es troba l'església de **Sant Sadurn de Rotgers**. Consta d'una sola nau coberta amb volta lleugerament apuntada, capçada per un absis semicircular que conserva la decoració característica del primer romànic. Malgrat que la capçalera de l'edifici es va construir cap a final del segle XI, les obres es van perllongar fins al 1167, quedant aquí aturades. Es van reprendre cap al llarg de la primera meitat del segle XIII. A l'exterior, es pot observar aquesta distància cronològica entre l'absis i la nau a través dels paraments: els carreus del cantó de l'absis són irregulars, escantonats i mal escairats, i els de la nau són de mides regulars i ben escairats, comparables als de l'església de Sant Pere de Madrona.

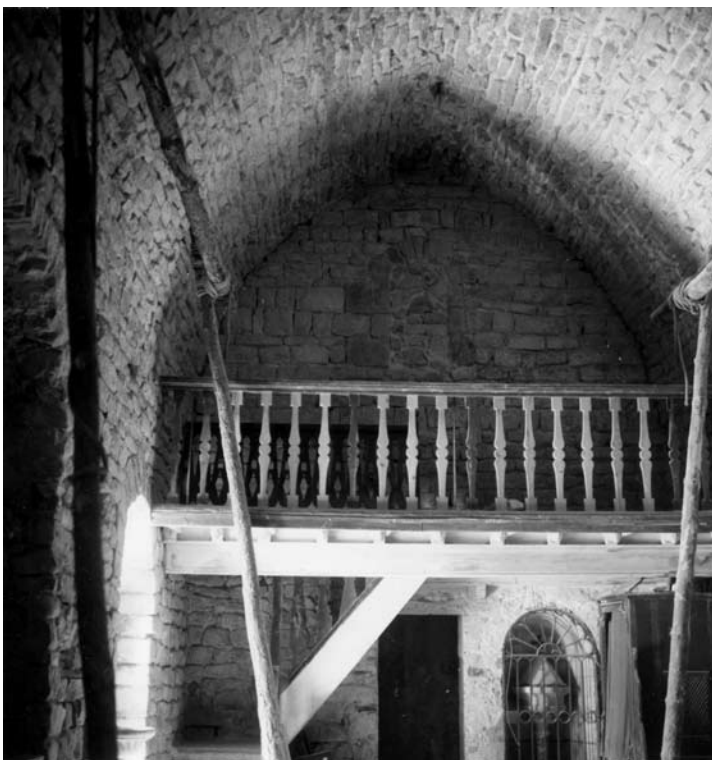
Més a prop de Berga, cap al nord, se situa l'església de **Sant Jordi de Cercs**. Consta d'una nau amb absis semicircular situat a llevant, cobert amb volta de quart d'esfera. Cal destacar-hi la volta de canó apuntat, del segle XIII, semblant a la de Sant Pere de Madrona, així com les capelles laterals, tot i que en aquest cas les trobem en una altra crugia.

També a Cercs es va construir l'església de **Sant Quirze de Pedret**, la qual es va reformar en profunditat, vers l'any 1300, a causa de l'esfondrament d'una part de la nau sud i de les cobertes. Aquest fet va provocar un canvi en la morfologia de l'edifici. La primitiva coberta de fusta de la nau central va ser substituïda per una volta de canó apuntada, com la de Sant Pere de Madrona. La nova volta, ara

Sant Romà de la Clusa (Castell de l'Areny). Exterior de l'església. FOTO: ARXIU SPAL, 1965.

Sant Romà de la Clusa (Castell de l'Areny). Detall de la volta apuntada. FOTO: ARXIU SPAL, 1965.

desapareguda, i la porta d'accés, realitzada amb arquivoltes llises recolzades en línies d'imposta, corresponen a aquesta reforma del romànic tardà, segons que han palesat les recerques que s'hi van fer amb motiu de la darrera restauració del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local.

Dins del parc del Cadí-Moixeró es troba el municipi de Guardiola de Berguedà, on s'ubica el temple de **Santa Maria de Rocasança**, que apareix per primer cop a la documentació el 1279. És d'una

sola nau, la qual conserva un absis de paraments llisos i aparellat amb grans carreus, col·locats en filades horitzontals, que presentem com a referent estilístic de Madrona.

També a Guardiola s'aixeca l'església de **Sant Andreu de Grèixer**, que presenta, com l'església de Madrona, una nau amb volta lleugerament apuntada, capçada per un absis semicircular amb coberta de lloses. Ambdós elements tenen la mateixa amplada. L'edifici és del segle XI, però al XII es va construir una volta de pedra, tot i alçant els murs de la nau, tal i com podem observar en una remunta del tester de la capçalera.

Cap al nord, l'església de **Sant Mateu de Fumanya**, situada a Fígols, entre els Rasos de Peguera i la serra d'Ensija, mostra un esquema de planta similar a la de Madrona: de nau rectangular, finalitzada a llevant per un absis semicircular, cobert amb volta de quart d'esfera. L'absis és obert a la seva part central per una finestra adovellada, de doble esqueixada. La porta original era situada al sector de ponent del mur de migdia. L'aparell del conjunt és fet amb pedres rectangulars col·locades en filades regulars i mancat d'ornamentació.

El Baix Berguedà comprèn el sector situat entre la serra de Queralt i el que s'estén al sud dels cims, a partir dels termes de

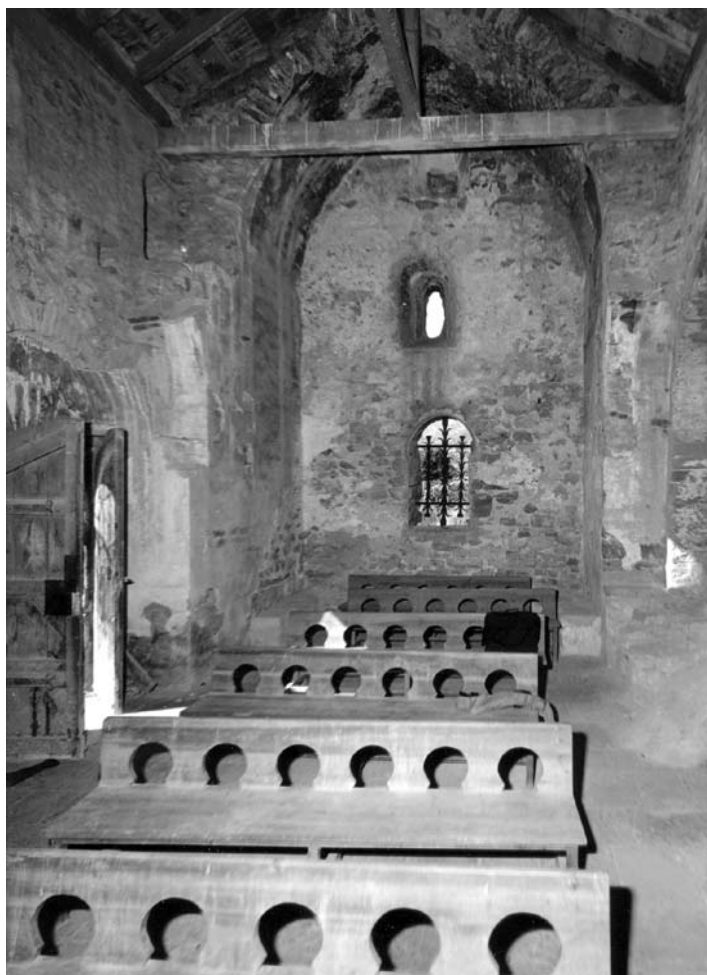

L'església de Sant Jordi de Cercs, en una fotografia retrospectiva, abans de ser restaurada per l'SPAL el 1986.

FOTO: ARXIU SPAL, 05.02.1969.

Berga, Vilada i Borredà. Aquí es localitzen d'altres exemples que afegim com a paral·lels estilístics. Al sector central, per sota de Berga, s'ubica **Santa Maria d'Avià**, que presenta, com la de Sant Pere de Madrona, una nau rectangular capçada a llevant per un absis semicircular, gairebé tan ample com la nau, obert a l'exterior per una finestra de doble esqueixada en arc de mig punt. La unió entre ambdós cossos de l'edifici es fa a través d'una aresta, com és habitual. La nau és coberta amb volta de canó de mig punt. La porta d'accés és situada cap a ponent de la banda de migdia. És formada per dos arcs de mig punt en degradació, que arrenquen d'una simple imposta. Els paraments són llisos, llevat d'una cornisa que recorre els murs laterals i l'absis per sota del ràfec de la teulada.

A migdia de Berga, al terme de Casserres, s'alça el temple de **Sant Miquel de Fonogedell**, format per una nau rectangular i absis semicircular, sense ornamentació, cobert amb volta de quart d'esfera, l'únic element romànic que ens ha arribat i que presentem com a paral·lel. És construït amb grans carreus, ben treballats i aparellats en filades horitzontals. Al centre s'obre

Sant Quirze de Pedret (Cercs). Detall del tram de la volta apuntada tal i com la va deixar l'arquitecte Camil Pallàs en la restauració de la dècada de 1960.

FOTO: JOAN FRANCÉS, ARXIU SPAL, 26.01.1989.

una finestra amb arc de mig punt adovellat.

Més cap al sud, a Puig-reig, es localitza **Sant Andreu de Cal Pallot**, església d'una nau encapçalada a llevant per un absis semicircular cobert amb volta de quart d'esfera. La nau presenta una volta lleugerament apuntada, com en el cas de Sant Pere

de Madrona. La porta d'accés és formada per dos arcs de mig punt adovellats i en degradació. Els murs són formats per carreus de mides considerables, sobretot a la banda de l'absis, col·locats en època moderna. Estan desproveïts de decoració.

Al sud-oest de la comarca, **Sant Martí de les Canals de Catllarí**, a Montmajor, és una església tipològicament semblant a la de Sant Pere de Madrona; consta d'una nau amb volta apuntada, encapçalada, a llevant, per un absis cobert amb volta de quart d'esfera, també lleugerament apuntada. Al centre de l'absis s'obre una finestra de doble esqueixada amb arc de mig punt adovellat. Els paraments dels murs, totalment llisos, són fets de carreus ben escairats, ordenats en filades horitzontals. El temple no respon a un procés constructiu unitari, tot i que l'absis i la volta semblen del voltant del segle XIII.

Al sud-est, **Sant Miquel de Terradelles**, a Santa Maria de Merlès, és d'una nau coberta amb volta de mig punt lleugerament apuntada, i un absis de paraments llisos. Al centre de l'absis, gairebé tan ample com la nau, s'obre una finestra senzilla de doble esqueixada en arc de mig punt, ornada amb relleus i una trena de corda. A ponent, s'obre la porta d'accés, de l'any 1672. El campanar d'espandanya també és d'època barroca. Hem considerat la part de la fàbrica del segle XII, per les seves característiques morfològiques similars a les de l'església de Sant Pere de Madrona.

Conclusions

Aquests edificis, coetanis de Sant Pere de Madrona, són de les acaballes del segle XII o dels inicis del XIII. Presenten una planta característica de l'arquitectura religiosa del final del romànic: d'una nau rectangular, coberta amb volta apuntada i tancada, a llevant, per un absis semicircular. Els murs són de pedra, amb aparells i textures diversos, segons si són del segle XII o XIII, o a causa de les reparacions o reformes que s'hi van produir en el temps. En l'actualitat, la majoria tenen coberta de teules o de lloses, resultat de les

diferents intervencions. La porta d'accés, en arc de mig punt i adovellat, és oberta, generalment, al cantó de migdia. Les finestres són obertes, normalment, als murs de migdia, llevant i ponent. La façana de ponent està coronada, en molts casos, per un campanar d'espadanya.

Observem, en tots els exemples, la presència d'uns esquemes arquitectònics propis de la tradició romànica i, alhora, la introducció d'una sèrie de progressos tècnics que afecten

Sant Andreu de Cal Pallot (Puig-reig). Exterior del temple.

FOTO: ARXIU SPAL, 30.04.1956.

principalment la coberta, amb la substitució de la volta de mig punt per l'apuntada. Això provoca que els murs siguin de major amplada per tal de contrarestar el pes de la volta. Aquestes millores tècniques, també incideixen en l'aparellament i la talla de la pedra. Els paraments dels edificis construïts o reformatos

durant aquest període presenten, generalment, carreus ben tallats i aparellats en filades regulars. En aquestes esglésies, que solen ser de dimensions reduïdes, s'ha optat pels espais únics, els volums netament definits i la manca de decoració palesa en els paraments interiors i exteriors, que són totalment llisos. Estan marcats per una funcionalitat constructiva, evident en la resolució de la planta i l'alçat, i per una sobrietat decorativa, que n'és una constant.

Sant Miquel de Terradelles (Santa Maria de Merlès). Exterior del temple. FOTO: ARXIU SPAL, 19.04.1967.

Maria José Sureda Berná
Historiadora de l'Art del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona

SITGES
CLÍNICA DENTAL

DR. XAVIER SITGES

IMPLANTACIONS DENTÀRIES
ODONTOLOGIA CONSERVADORA
ENDODÒNCIA
ORTODÒNCIA
PERIODÒNCIA
ESTÈTICA DENTAL

www.sitgesmanresa.cat

Passeig Pere III, 17, 2n 1a
Tel. i fax **93 872 95 69**
08242 MANRESA

Ronca? Consulti'ns

DERMATOLOGIA
DR. JORDI GIL

Passeig de la Rasa dels Molins, 22, 4art 2a · 08600 Berga

Tel. 93 821 39 51 · Mòbil 619 54 61 54

Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit
Fes-te soci de l'Àmbit